

Bandolers catalans a la guerra de las Alpujarras: la companyia de don Antic Sarriera

Bandoleros catalanes en la guerra de las Alpujarras: la compañía de don Antigo Sarriera

Bandoleiros catalães na guerra das Alpujarras: a companyia de Dom Antigo Sarriera

Catalan Bandits in the War of the Alpujarras: The Company of Don Antic Sarriera

Víctor J. JURADO RIBA¹

Resum: La guerra de las Alpujarras va ser un dels conflictes centrals de la fi de la dècada de 1560 per a Felip II. La mobilització va ser massiva i urgent en molts dels casos, participant bona part de les ciutats castellanes, aplegant contingents que oferirien mans a la guerra però que provocarien greus problemes de disciplina. Catalunya no va restar aliena a aquesta mobilització. Entre nobles i personalitats específiques, en destaquen els soldats bandolers de don Antic Sarriera. Tant el seu líder com dit contingent, alçat a les contrades gironines, amb especial atenció a l'Empordà, va deixar un rastre documental que analitzarà en el present estudi.

Paraules clau: Alpujarras – Moriscos – Bandolers – Don Antic Sarriera.

Abstract: The War of the Alpujarras was one of the central conflicts of the end of the 1560s for Philip II. The mobilization was massive and urgent in many cases, with the participation of a large part of the Castilian cities and the deployment of contingents that would offer support for the war but would cause severe discipline problems. Catalonia was not alienated from this mobilization. Among the nobles and specific personalities, the bandit soldiers of Antic Sarriera stood out. Both their leader and this contingent, raised in Girona's counties, with special attention to Empordà, left a documentary trace that will be analysed in this study.

Keywords: Alpujarras – Moorish – Bandits – Don Antic Sarriera.

ENVIADO: 05.04.2021
ACEPTADO: 25.05.2021

---

¹ Universitat de Barcelona. *E-mail:* juradoribavictor@gmail.com.

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans 13 (2021/1)*

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jan-Jun 2021/ISSN 1676-5818

Catalans a las Alpujarras: altres noms fora dels bandolers de Sarriera

La guerra de las Alpujarras fou un conflicte que es va iniciar de forma oficial la nit de Nadal del 1568 i que, malgrat que a la tardor del 1570 els monfís fugits per les serralades eren ja ben pocs, no es fa acabar fins el març del 1571, quan alguns dels fugits van entregar el cap d'Aben Aboo al Capità General de Granada.

Aquest conflicte va provocar una enorme commoció al si de la Monarquia Hispànica, amb un enemic interior molt destructiu i una soldadesca gens professional que era més un impediment quan se la treia en campanya que un ajut pels comandants. Les llesves van ser quelcom constant en tots els regnes, amb una gran participació voluntària, efusiva fins a cert punt durant els primers mesos de l'aixecament morisc, però que amb prou feines es podrien mantenir durant les darreres campanyes pel desgast que la guerra provocaria sobre les poblacions andaluses.

La presència catalana a la guerra de las Alpujarras aniria en sintonia amb la de la resta de regnes peninsulars que van mobilitzar milícies, en molts casos de voluntaris, per anar a servir al rei en el sufocar la revolta morisca de Granada. Tanmateix, s'ha comentat com resulta prou destacable la desaparició de tot nom català al camp de don Lluís de Requesens durant la part final de la guerra.

Seria aquest noble, fill de don Juan de Zúñiga y Avellaneda i de dona Estefania de Requesens, el més destacat de tots els catalans presents a la guerra contra els moriscos, i a la política general de Felip II durant les mitjanies del seu regnat. Don Lluís de Requesens havia estat nomenat Lloctinent General de Mar, el segon en el càrrec naval per darrere de don Joan d'Àustria, amb unes condicions descrites en les seves instruccions que el col·locarien més en una posició de tutor del jove germà del rei.²

Al llarg de la guerra, aquest noble català va estar sempre a la primera plana. Després d'arribat amb les galeres, havent patit una forta tempesta que va desfer l'armada amb la que venia, l'11 de juny del 1569, va tenir lloc la batalla de Frigiliana. Descrita per ell mateix amb un enorme detall, la batalla va produir-se després que els moriscos de la serra de Bentomiz es refugiessin al fort de Frigiliana, un penyal de molt fàcil defensa. L'assalt va iniciar-se a trenc d'alba per cinc punts alhora, produint-se una batalla de quatre hores i mitja i matant-ne més de 2000 moriscos i escapant-ne un miler.³ Aquesta

---

² Arxiu General de Simancas (AGS), Estado (EST), lib. 90.

³ AGS, EST, leg. 912, doc. 104-105.

victòria, tot i la seva contundència, no va agradar a Felip II, ja que no havia rebut cap ordre directa de dur-la a terme i havia abandonat les galeres, on havia de romandre sempre que no hi fos don Joan d'Àustria.⁴

Però sense cap mena de dubte, aquell moment on més va destacar fou la fase final de la guerra de las Alpujarras on, exhaurida tota via de negociació mitjançant el Habaquí (qui acabaria sent assassinat per Aben Aboo), va entrar a sang i foc a la serralada. Mentre que don Joan d'Àustria era a La Calahorra, cobrint la sortida nord en direcció a Guadix, el Comanador Major entraria per Órgiva i recorreria tota la Alpujarra. Des d'allà, a més de conduir aquesta persecució per les coves que ocupaven les muntanyes i que servien de refugi als monfís, va organitzar una xarxa de presidis des dels quals controlar els nuclis de repoblament i un seguit de quadrilles que recorreguessin els camins en busca de les restes de moriscos que podessin quedar un cop retirat el gruix de l'exèrcit cristià.

Però si parlem de la resta de catalans, a la bibliografia no ha ocupat més que algunes mencions puntuals, la majoria fonamentades en el text de Joan Reglà sobre Antic Sarriera que comentarem tot seguit, com el cas de la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila.⁵ Trobem una cita als *Segles de la decadència* de Núria Sales⁶ arran del fragment de Diego Hurtado de Mendoza que citarem a les properes pàgines, igual que fa Francesc Xavier Hernández Cardona, tot i que aquest darrer ni tan sols ho fa en el context de la guerra de las Alpujarras, sinó per mostrar les pistoles que duïen els bandolers.⁷ Tampoc no és gaire més precís Agustí Alcoberro⁸, qui centra la participació catalana en aquests espais en Lluís de Requesens. Sí ho serà Joan Carrió Arumí, qui dedica certa atenció als catalans de las Alpujarras, molt centrat novament en Antic Sarriera, però que deixa la porta oberta a que *a Granada hi van participar,*

⁴ PIDAL, Marqués de.; SALVÁ, Miguel. *Colección de Documentos Inéditos para la Historia de España (CODOIN). Volumen 28. Correspondencia de Felipe II y de otros personajes con don Juan de Austria desde 1568 hasta 1570 sobre la guerra contra los moriscos de Granada.* Madrid: Imprenta de la Viuda de Calero, 1856, p. 15.

⁵ Aquest seria el cas de SOLDEVILA, Ferran. *Història de Catalunya. Volum. II..* . Barcelona: Editorial Alpha, 1962, pp. 929-930.

⁶ SALES, Núria. *Els segles de la decadència. Història de Catalunya. Volum IV.* Barcelona: Edicions 62, 1989, p. 34.

⁷ HERNÁNDEZ CARDONA, Francesc Xavier. *Història militar de Catalunya. Volum III. La defensa de la terra.* Barcelona: Rafael Dalmau, 2003, p.93.

⁸ ALCOBERRO, Agustí. «Els catalans i les guerres del rei». Dins: Borja de Riquer i Permanyer. *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans. Volum 4. Crisi institucional i canvi social, segles XVI i XVII.* pp. 340-341.

*segurament a títol individual, altres catalans.*⁹ Veurem, doncs, que les clientele i el servei particular entre nobles jugarà un paper fonamental en l'aplec de catalans, membres del braç militar en aquest cas, per anar a lluitar a las Alpujarras.

Alguns dels catalans que hi anirien de la mà de don Lluís de Requesens serien don Alexandre Torrelles, don Guillem de Santcliment, Rafael Lluís Terrades, don Jaume de Cardona, don Lluís de Queralt, Frederic Barutell o don Lluís de Peguera.¹⁰

Com s'ha dit, Catalunya no va restar aliena al servei voluntari per part de les classes populars de la societat, dutes en la majoria dels casos per una exaltació religiosa que anava de la mà de la voluntat de servei reial, tot prenent-se l'aixecament morisc com una entrada de l'Islam a la península. Això ho podem veure ben clar en el següent exemple, el cas de Joanot Castelló, coraler de Barcelona, casat amb una tal Gostança i amb un fill de cinc anys en comú, Perot, que en seu testament de l'1 de juliol del 1569 afirmava que:

Quant en lo realme de Granada se són alsats los moros habitants en dit regne y nostre Rey ha mester soldats y gent per defensar dit regne, per ço jo he determinat per servir a mon rey y señor y per anar contra infels y per augment de nostra Sancta Fe Cathòlica y perquè los esdeveniments de aquella solen ésser duptosos y perillosos tement yo lo perill de la mort, estant sa de cors y en mon bon seny, sana e íntegra memòria y ferma paraula...¹¹

El resultat per aquest coraler va ser el de molts altres que van decidir anar a la guerra de forma voluntària: la mort. En una annex del 20 de novembre del mateix any, ja apareix rere el nom del brau català que anà a las Alpujarras la paraula “quòndam”, senyal inequívoca que havia perit, molt probablement, en la primera escomesa contra l'enemic morisc.

Don Antic Sarriera, entre Catalunya i las Alpujarras

Però parlar de catalans a las Alpujarras, i sense entrar amb aquells nobles propers a don Lluís de Requesens, és sinònim de comentar la figura de don Antic Sarriera. Aquest va ser l'encarregat d'aixecar un terç de mil cinc-cents efectius, o mil, segons la font, a terres catalanes amb la finalitat de dur-los a lluitar a Granada.

⁹ CARRIÓ ARUMÍ, Joan. *Catalunya en l'estructura militar de la Monarquia Hispànica (1556-1640). Tres aspectes: les fortificacions, els soldats i els allotjaments*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2000, pp. 266-267; 313-314.

¹⁰ Archivo Histórico de la Nobleza (AHNOB), Santa Cruz, c. 77, doc. 54.

¹¹ Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), notari Gabriel Montaner, 406/47.

Si quelcom tindrien de bo els homes que portés don Antic Sarriera a Granada seria el fet de ser d'una terra llunyana al camp de batalla, com ja destacava Requesens sobre aquest aspecte: la procedència de la infanteria marcava en gran mesura les possibilitats d'èxit a la guerra. De fet, el de las Alpujarras és un conflicte on la tropa queda lluny de ser allò que considerariem com un exèrcit professional¹², ja que són ben escasses les companyies dels terços que hi participen, i encara menys aquelles amb experiència de combat prèvia. És per aquest motiu, davant els desordre provocats per les milícies entre la pròpia tropa i els moriscos, la necessitat de tenir el control sobre tots ells es feia del tot necessari, això ho explica don Lluís de Requesens d'una forma ben clara:

La gente de la Andalucía es muy buena para Ytalia y para otras partes, pero para esta guerra yo tendría por mejor la del reyno de Toledo o Castilla Vieja. Porque el tener estos otros sus casas cerca, es causa de volverse a ellas con qualquier ganancia y los que las tienen lexos tendrían en ello más dificultad. Esto digo en la infantería, que la gente de caballo es acá tan conoçida que desta poca debe dexar el campo.

La gente que Sarriera traerá de Cataluña no sé qué tal saldrá, a lo menos tendrá bueno tener sus casas lexos; de Mallorca se podrían sacar fácilmente y con brevedad quinientos tiradores arto útiles y gente del campo, y vezados a trabajo, guiándolos foragidos y en estas galeras anda un cavallero que levantaría parte dellos y creo que se harían tan presto que en ocho días que las galeras estuviesen en aquella isla se podrían sacar como quiera que sea. V. Md. tendrá por cierto que los más vecinos son los peores y que la costa que V. Md. tiene ha sido y será muy mayor que sería teniendo gente pagada y esto digo aún en igual tiempo.¹³

Pel que fa a don Antic Sarriera, la seva activitat era prou coneguda per tothom: estava immers a les guerres de bàndols gironines. A més, cal destacar certa relació amb la família Requesens, ja que ens trobem una carta datada del 25 d'agost del 1562 d'Antic Sarriera, cavaller de Girona, a dona Jerònima d'Hostalric, la qual diu:

Ya que V. S. per lo poc que spot en esta casa y lo poc que fins assí ha pogut emplearse en servey de V. S. y del señor comanador maior no pot conexer quant servidós li som, so sert que ab les obligations que yo tinc per a serho entenderà V. S. quanta rahó tinc per a que suplicar a V. S. la fase sempre que entenga quem pot manar emplear a son servey y en demés aunt yo sempre que sem ha oferit no he dexat ni dexe de cada día rebre tantes merses de Vrs. SS. com reb y axim he pesat lo procurador de V. S. sia passat per assí

¹² Sobre l'arribada a la península ibérica dels terços italians i la seva participació a la guerra *v.* SÁNCHEZ RAMOS, Valeriano. «Los tercios de Italia y la Guerra de los Moriscos». Dins: Manuel Barrios Aguilera i Ángel Galán Sánchez (eds.). *La historia del Reino de Granada a debate. Viejos y nuevos temas. Perspectivas de estudio*. Málaga: Centro de ediciones de la de la Diputación Provincial de Málaga/Actas, 2004, pp. 77-112.

¹³ AGS, Cámara de Castilla (CCA), leg. 2152, doc. 103.

sense dirme res ni volerse servir de nosaltres pero ell és tan home de recapte y en tot dona tan bona diligencia que li ha paregut pendre tot sol lo treball.

En ningún tems me podría tant pesar la mala indispositió de doña Ana com llevar-me de poder anar a besar les mans a V. S., ab tot que lo seu mal no és de manera que havent per assí en què poder servir a V. S. no la reba molt señalada, no envie a manar, y yo partiré en lora matexa pus nigú té maior desig ni més obligatió que yo por emplear-se en quant sia servey de Vrs. SS. ab tot que aunt se vulla tinga V. S. y lo señor comanador maior tants servidos. Y para molt més que yo doña Ana besa les mans a V. S. y ab sa mala indispositió no ha pogut escriure y. en demés. no tenent de què dar avís a V. S. de més del desig que té en podent fer-lo que deu y anar aquí a besar les mans a V S y servirla cuya Illuma persona nostro señor guarde y son estat propre com tots los servidors de V. S. desijam.¹⁴

És un noble gironí que escriu a dona Jerònima en uns termes que bé podria assumir el col·laborador més proper de don Lluís de Requesens en qualsevol dels escenaris on va participar. Això ens duria a pensar que la majoria dels cavallers de Catalunya, més o menys propers a la zona d'influència del Comanador Major, és a dir, el servei al rei, tenien ben present qui era i els mecanismes d'ascens social i càrrecs que la seva bona predisposició i contactes reials podrien activar.

Però tornem a l'Antic Sarriera que aixeca el terç a Catalunya. Per a dur a terme tal efecte, és curiós com Felip II ofereix la remissió dels delictes per part de bandolers, dels quals el Principat n'estava ple. Segons Joan Reglà, aquesta seria la primera vegada que es faria una pràctica que acabaria esdevenint habitual en els anys posteriors.¹⁵ Tanmateix, sí que en trobem alguns exemples anteriors, com seria el cas de Perot de Llupià, després d'haver escapat del castell de Salses, i mort finalment el 1562 al setge de Montpeller.¹⁶ El mecanisme, però, serà quelcom ben comú en els anys posteriors, amb Perot Rocaguinarda com a gran exponent, però amb molts altres com Joan Cadell que oferia al 1598 la remissió a canvi del servei a la frontera francesa en un moment de guerra oberta o la quadrilla dels germans Valls, que buscaren la seva remissió en la milícia a Flandes.¹⁷

Pel que fa al cas de don Antic Sarriera, al maig del 1569, el rei ho indicava de la següent manera:

¹⁴ Arxiu Nacional de Catalunya (ANC), Requesens, UC-578, f.1.

¹⁵ REGLÀ, Joan. *Felip II i Catalunya*. Barcelona: Aedos, 1955, p.62.

¹⁶ TORRES, Xavier. *Nyerros i Cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres, 1993, pp. 66-67.

¹⁷ *Ibidem*, pp. 134-136.

En virtud de la present en ma bona fe y paraula real guiam, affidam y aseguram totes y qualsevol persones qui volran anar en companyia de dit Çarriera a Granada de totes qualsevol crims y delictes per ells y quiscun dells comesos. (...) Entenent lo amat de la real magestat, Antic Sarriera, cavaller de la orde de Santiago y per orde de sa Magt en fer en lo present Principat y Comtats mil homens per a que puguen servir a sa magestat en lo regne de Granada desijant nos que aquells se fassen ab la promptitut qual sa magestat es proveit essent estats informats que algunos homes qui son obligats a la regia cort desijarian anar a servir a sa magt a dit effecte si que nos fossen guiats y ab seguratat llur poguessen anar. E nos hagan tingut a bé supplicats a d'açò per dit Antic Sarrera de concedir lo guiatge davall scrit. Per tant en virtud de la present en ma bona fe y paraula real, guiam, affidan y asseguram totes y qualsevol persones qui volran anar en companyia del dit Çarriera a Granada de tots y qualsevol crims y delictes que ell y quiscú d'ells comesos y spectats fins al dia que sassentaran en los compañies que aniran ab dit Çarriera en axi que lliberament y segura pujan anar por lo present Principat y comtats sens contradicció de qualsevol oficials axi real com altres, exceptantne emperò los crims de heretgia, sodomia, fabricación de falsa moneda y de lesa magestat.¹⁸

Que tingués contactes entre els bandolers gironins tampoc no és cap sorpresa, ja que els Sarriera havien estat en una secular lluita de bàndols amb els Agullana.¹⁹ De fet, la seva posició no era pas anònima ni de perfil baix, amb vincles destacats amb les autoritats reials del Principat més enllà dels contactes amb la família Requesens ja citats: la seva dona, Anna Sarriera, estava dins el cercle més estret de Victòria, dona del virrei García de Toledo.²⁰

A més a més, es trobava dins les guerres de bàndols d'una forma ben directa. Al Dietari de la Generalitat de Catalunya, s'informa de la captura i entrega per part d'Antic Sarriera de Bartomeu Camps²¹, conegut com l'Empordanès, i el seu germà el

¹⁸ ACA, Reial Consell, reg. 4733, p. 235.

¹⁹ Sobre aquest conflicte vegeu RIQUER, Martí de. «Luchas entre Agullanas y Sarrieras en el siglo XVI». *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, 30, 1964, pp. 7-17.

²⁰ SANS I TRAVÉ, Josep Maria (dir.). *Dietaris de la Generalitat de Catalunya. Volum II. Anys 1539 a 1578*. Barcelona: Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya, 1994, pp. 80-81.

²¹ Es tractava d'un bandoler amb una intensa activitat a les Gavarres. Van atacar el sometent de la Bisbal quan tornava d'una alarma donada per la presència de naus pirates a la costa, matant-ne Francesc de Torroella, capità de la Bisbal. Aquest fet va posar en peu de guerra tots els sometents de la zona, sobretot després del saqueig i crema del mas de Toni Juliol, qui encapçalava una milícia. Una unió va acabar capturant-lo quan anava amb la seva amant pels volts de Girona. Tot i que la unió estava encapçalada per Pere de Margarit, Antic Sarriera seria l'encarregat de conduir-los fins a Barcelona, on serien sotmesos a turment i executats. v. FRIGOLA I ARPA, Jordi. «El sometent de la Bisbal del segle XVI». *Estudis del Baix Empordà*, 29, 2010, pp. 100-102.

27 de maig del 1565: *En aquest die mossèn Antic Sarriera aportà pres en Barthomeu Camps y a...*²² *Camps, son jermà, qui eren uns grans ladres y robavan públicament per los camins.*²³

D'altra banda, el mateix *Dietari* ens confirma l'embarcament de Sarriera amb mil soldats al juliol del 1569: *Lo primer. En aquest die, de matí, se lensà en mar una galera bastarda de XXVIII banchs per a don Johan d'Austria, y se embarcà molta gent, ço és, mil hòmens. capità o coronel de aquells mossèn Antic Çarriera.*²⁴ Però és el Manual de Novells Ardits aquell que aporta una informació complementària sobre els qui realment havien aixecat aquells homes:

Dimecres XXVIII. — En aquest dia entraren dues companyes de infanteria feta en Enpurdà, la una de mossèn Sarriera y l'altra de mossèn Lupià per embarcarse en dites galeres per anar a Granada.

Dijous XXX. — En aquest dia entraren dues altres companyies de mossèn Malla y de mossèn Puig per dit efecte.²⁵

És comprensible que hi hagués més d'un capità aixecant companyies si el resultat serien 1000 soldats reclutats a terres catalanes. Tampoc no s'ha de passar per alt que la seva zona d'actuació en la captura de Bartomeu Camps, l'Empordanès, fou l'Empordà, just el territori on ha rebut llicència reials per alçar una companyia entre bandolers. No debades, els seus contactes a la zona no devien ser pas escassos. El més sorprenent de tot és, però, que els altres no apareixen ni a les cròniques (sobretot la de Màrmol Carvajal, que té una voluntat de molta més precisió, fins i tot científica, que les altres) ni a la documentació del camp de Requesens.

Cal destacar, però, que si parlem de tropes aixecades amb un fonament de quadrilles de bandolers redimides, el cognom de Llupià també té una profunda relació tant entre les bandositats com entre el servei reial, amb la galera *Lupiana*, enquadrada amb les altres particulars catalanes a l'esquadra de galeres de Nàpols dirigida per don Álvaro de Bazán.

²² El seu germà era Miquel Camps.

²³ SANS I TRAVÉ, Josep Maria (dir.). *op. cit.*, p. 166.

²⁴ *Ibidem*, p. 275.

²⁵ SCHWARTZ Y LUNA, Frederich; CARRERAS Y CANDI, Francesch. *Manual de Novells Ardits, vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní. Volum Quint. Anys 1562-1587*. Barcelona: Impremta de Henrich i Companyia, 1896, p. 86.

De fet, el *Manual de Novells Ardits* exposa les notícies arribades de la victòria de Requesens a Frigiliana mostrant sempre la catalanitat de dita victòria, des del lideratge als ferits:

Diumenge XXVI» — En aquest dia arriba correu qui aportava nova com lo comanador maior de Castella don Loys de Requesens senior de Molin de Rey loctinent de Capità general de la mar, lansa de les galeres certes banderes de soldats prop Vélez Màlaga y donaren sobre un scodro de moriscos y ne mataran Mil y sinc Cents entre los presos y morts, ab poca pèrdua dels seus, a be que ni hagué molts de nafrats segons se deye entre los quals fonch nafrat un fill de mossèn Francesch Antoni Setanti desta Ciutat y altres molts catalans. Lo señor sia servit la victorià se prosseguesca.²⁶

Sobre l'arribada d'aquests homes procedents de Catalunya sota el comandament d'Antic Sarriera, en parlen també diversos cronistes, sense citar cap altre nom propi que el del noble gironí. Qui ho fa amb un caràcter més poètic és Diego Hurtado de Mendoza i amb una visió més històrica, Luis del Mármol Carvajal. En canvi, Ginés Pérez de Hita ni tan sols els cita en la seva mena d'història novel·lada (amb prou feines cita la tasca de Requesens, així que tampoc no ens ha d'estranyar gaire que ometi els bandolers d'Antic Sarriera).

La informació que aporta Mármol Carvajal sobre la seva arribada, en l'estil sobri i analític de la seva escriptura, on ni tan sols diu que fossin bandolers, sinó només catalans, és: *A don Sancho de Leiva [es va ordenar] que fuese a traer mil catalanes que estaban hechos en Tortosa, cuyo cabo era un Caballero del hábito de Santiago de aquella nación llamado Antinc Sarriera.*²⁷ Pel que fa a Hurtado de Mendoza, més sintètica i allunyada de la profunditat informativa de la primera en termes generals, en aquest cas es refereix a aquesta tropa catalana oferint un nombre diferent de la resta de referències, però amb una visió molt més romàntica dels propis efectius:

Llegó don Sancho de Leiva a un mismo tiempo con mil y quinientos catalanes de los que llaman delados, que por las montañas andan huidos de las justicias, condenados y haciendo delitos, que por ser perdonados vinieron los más de ellos a servir en esta guerra: era su cabeza Antic Sarriera, caballero catalán; las armas sendos arcabuces largos, y dos pistoletes de que se saben aprovechar.²⁸

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ MÁRMOL CARVAJAL, Luis. *Historia del rebelión y castigo de los moriscos del reino de Granada. (estudi introductor, edició, notes i índex a cura de Javier Castillo Fernández)* Granada: Editorial de la Universidad de Granada, Tres Fronteras ediciones y Diputación de Granada, 2015. pp. 495-496.

²⁸ HURTADO DE MENDOZA, Diego. *Guerra de Granada.* (edició, introducció i notes a cura de Bernardo Blanco-González). Madrid: Castalia, 1970. pp. 256-257.

El nombre de soldats, però, sembla excessiu, tant per les escasses cites que apareixen en referència a un nombre de soldats que representaria un bon percentatge dels contingents totals, com per una petita anotació de Requesens al rei a una carta del 23 de setembre del 1569, qui diu que *Manda V. Md. le avise qué cantidad de gente tendrá Sarriera, no lo podré hazer con verdadera resolución, pero entiendese que es poca.*²⁹

Sobre aquests homes, apareixen algunes dades puntuals del Consell de Guerra, en un llistat molt esquemàtic, aparentment d'una reunió, ja diuen que *Sarriera haga M infantes en Catalunya y él vaya por Maestro de campo dellos.*³⁰ A això, uns punts per sota, i també en relació als homes que deia Requesens que es podien reunir a Mallorca, diuen *que los de Mallorca no se hagan.*

Però més enllà que algunes cròniques en parlin de mil cinc-cents i que l'ordre sigui, en canvi, de mil, en aquell aspecte que més documents ens trobem és en la manera com van procurar traslladar aquests homes des de les costes del Principat fins a les andaluses.

Ja a principis de maig del 1569, Felip II avisava de l'ordre que havia donat a Antic Sarriera, a qui haurien de dur d'alguna manera fins a las Alpujarras:

Para proveer de más gente lo de Granada ha parecido que an verná levantar mill soldados en Catalonia lo qual se ha encargado a Antic Sarriera cavallero catalán por entender que es persona que lo sabrá muy bien hazer y servirnos en ello el qual se queda despachando con toda brevedad y he os querido avisar dello para que lo tengáis entendido y para que si antes que paseis a la costa de Granada estuviere la dicha gente levantada la embarquéis y llevéis allá y si no estuviere aún, entonces levantada toméis cuenta de embiar galeras en que se puedan llevar.³¹

Però no queda gens clar com van acabar de dur aquests homes a Granada ni la seva composició.³² L'ordre inicial era que, si quan don Lluís de Requesens arribava des d'Itàlia fins a Granada, passant per la costa del Llevant peninsular, estiguessin ja aixecats els homes de Sarriera, els agafés amb les seves galeres, com també avisava a don Joan d'Àustria per una carta del 9 de maig del 1569.³³

²⁹ AGS, CCA, leg. 2152, doc. 30.

³⁰ AGS, Guerra y Marina, leg. 72, doc. 224.

³¹ AGS, EST, leg. 910, doc. 185.

³² Si seguim els cronistes, com s'ha vist, van ser les galeres de don Sancho de Leyva, i és probable que formats, almenys en part, per bandolers, per la descripció de l'armament que en fa, molt similar als pedrenyals que armaven les quadrilles.

³³ AGS, EST, leg. 151, doc. 53.

Tanmateix, això no va ser així. D'una banda, per la coneguda tempesta que va provocar la dispersió de la flota amb la que venia fins a terres hispàniques. De l'altra, pels testimonis documentals, ja que en la ja citada carta de don Lluís de Requesens del 27 de maig del 1569, fa esment de la gent que Antic Sarriera hauria aixecat i de la necessitat de buscar la manera com la podrien dur fins a Granada:

Para traer a la gente que levanta en Cataluña Antic Sarriera avía dexado orden a Juan Andrea que lo podía hazer de camino, pero agora presupongo que V. Md. Se la deve de dar que se quede en Italia, y assí será menester que de acá se embien galeras y si las de don Álvaro an de yr donde he dicho, las que acá quedan no se podrán dividir y assí en este caso me parece que después de aver dado una buelta por esta costa y por la de Bervería, podríamos ir con todas las galeras de España à Barcelona a traer esta gente.³⁴

El moment d'aquesta anada fins a Barcelona, però, roman en un misteri. El 25 de juny del 1569, gairebé mes i mig després que es digués per primera vegada que podrien passar a recollir la gent de Sarriera, el rei comunicava al seu Lloctinent General de Mar que:

Avíamos mandado dar à Juan Andrea de Oria para que viniesse con sus galeras y con mill soldados de los del terçio de Lombardía para hazer el servicio que se ofreciese en lo de Granada (...) Assimismo se ordena al duque de Franca vila que si la gente catalana que Antic Sarriera avía de levantar estuviere a punto la haga embarcar en las dichas galeras de Juan Andrea para que la lleve a ese reyno.³⁵

Es pot dir, això sí, que d'una manera o d'altra van arribar o, en cas contrari, els cronistes no n'haurien parlat de la seva presència, ni donant-ne tants detalls a nivell d'armament o activitat prèvia a la seva arribada a la guerra de Granada.

Sobre l'activitat de Sarriera a las Alpujarras, la informació ens remet directament a la crònica de Marmol Carvajal, qui el situa entre els membres del camp del marquès de los Vélez (qui també s'emparentaria amb Requesens mitjançant el matrimoni entre don Pedro Fajardo i dona Mencia de Mendoza). Dins la marxa entre Adra i Berja, els homes del marquès de los Vélez es van distribuir de la següent manera: a l'avantguarda, el marquès de Favara, seguit per la infanteria de don Pedro de Padilla, don Juan de Mendoza i don Juan Fajaro, amb la rereguarda de la infanteria a càrrec d'Antic Sarriera. Ordre molt semblant al que van seguir un cop van sortir camí d'Ugíjar.³⁶

³⁴ AGS, EST, leg. 912, doc. 102.

³⁵ AGS, EST, leg. 910, doc. 197.

³⁶ MARMOL CARVAJAL, Luis. *op. cit.* p. 498.

La batalla de certa magnitud on situa els catalans és la de Válor, on trobant-se de nou a la rereguarda de la marxa de les tropes del marquès *Antic Sarriera con los catalanes*, van ser atacats pels moriscos en un camí *por donde forçosamente había de pasar nuestra gente*. La batalla va acabar amb la dispersió dels monfís i la mort de 300 dels 500 tiradors que havia dispost Aben Humeya al turó.³⁷

Desapareixen de la documentació durant la fase final de la guerra, quan don Lluís de Requesens entraria dins la serra amb un nodrit contingent format per les restes que quedaven de les companyies dels terços d'Itàlia i milícies urbanes aixecades a corre-cuita a les diverses ciutats andaluses.

Conclusions: Monarquia, nobles i bandolers

Aquesta participació bandolera a la guerra de las Alpujarras va resultar un exemple evident de diversos aspectes característics de les relacions interpersonals entre nobles, la Monarquia i els bandolers en època moderna.

Els bandolers, homes caracteritzats per estar al marge de la llei i perseguits per les autoritats reials, oficials, sometents i unions, foren en aquest cas reunits per redimir el seus delictes en el sotmetiment d'una minoria alçada. La via militar per dur a terme aquesta remissió no és quelcom nou, tampoc únic, però sí que el motiu, la quantitat i la manera de dur-ho a terme fan d'aquest fet quelcom prou excepcional.

Un noble ben relacionat amb les autoritats del Principat, els documents el situen tant amb el virrei com amb els Requesens, sent don Lluís de Requesens el noble català millor posicionat a les esferes reials del moment, seria el mitjancer entre unes bandositats empordaneses molt vives i la necessitat reial d'homes per sufocar la revolta morisca. La noblesa, per tant, es torna a destacar com a gran protagonista del fenomen del bandolerisme, amb capacitat per reunir centenars d'homes de bàndol (probablement lluny dels mil que deia Felip II que s'havien de reunir) per conduir-los a una guerra a l'altra punta de la península. Una situació límit en un regne de la Monarquia obria oportunitats en la resta.

És precisament aquesta oferta inicial del rei la que també resulta prou esclaridora: una oportunitat de remissió a gran escala per tots els que es trobaven fora de la llei, posant-se a les ordres d'aquell que havia conduït a Barcelona, per la seva execució, a un dels grans capitosts de l'Empordà.

---

³⁷ *Ibidem*, p. 502.

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans 13 (2021/1)*

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jan-Jun 2021/ISSN 1676-5818

Aquest aplec de bandolers, doncs, resulta ben diferent per aquests motius: relacions nobiliàries amb vincles que s'interrelacionen i arriben des de la necessitat d'homes de la Monarquia als bandolers empordanesos. S'evidencia, per tant, la necessitat de les autoritats reials de recórrer a intermediaris per tenir el control i, fins i tot, el contacte, amb la gent del seu propi territori. És a dir, el fonamental paper de la noblesa com a pont entre el rei i la terra, implicada en les bandositats del territori però procurant obrir-se pas en el servei al rei quan sorgien les oportunitats.

***

Bibliografia

- ALCOBERRO, Agustí. «Els catalans i les guerres del rei». Dins: Borja de Riquer i Permanyer. *Història, política, societat i cultura dels Països Catalans. Volum 4. Crisi institucional i canvi social, segles XVI i XVII*. Barcelona: Fundació Enciclopèdia Catalana, 1997, pp. 338-357
- CARRIÓ ARUMÍ, Joan. *Catalunya en l'estructura militar de la Monarquia Hispànica (1556-1640). Tres aspectes: les fortificacions, els soldats i els allotjaments*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2000.
- FRIGOLA I ARPA, Jordi. «El sometent de la Bisbal del segle XVI». *Estudis del Baix Empordà*, 29, 2010.
- HERNÁNDEZ CARDONA, Francesc Xavier. *Història militar de Catalunya. Volum III. La defensa de la terra*. Barcelona: Rafael Dalmau, 2003, p.93.
- HURTADO DE MENDOZA, Diego. *Guerra de Granada*. (edició, introducció i notes a cura de Bernardo Blanco-González). Madrid: Castalia, 1970.
- MÁRMOL CARVAJAL, Luis. *Historia del rebelión y castigo de los moriscos del reino de Granada*. (estudi introductor, edició, notes i índex a cura de Javier Castillo Fernández) Granada: Editorial de la Universidad de Granada, Tres Fronteras ediciones y Diputación de Granada, 2015.
- PIDAL, Marqués de; SALVÁ, Miguel. *Colección de Documentos Inéditos para la Historia de España (CODOIN). Volumen 28. Correspondencia de Felipe II y de otros personajes con don Juan de Austria desde 1568 hasta 1570 sobre la guerra contra los moriscos de Granada*. Madrid: Imprenta de la Viuda de Calero, 1856.
- REGLÀ, Joan. *Felip II i Catalunya*. Barcelona: Aedos, 1955, p.62.
- RIQUER, Martí de. «Luchas entre Agullanas y Sarrieras en el siglo XVI». *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, 30, 1964, pp. 7-17.
- SALES, Núria. *Els segles de la decadència. Història de Catalunya. Volum IV*. Barcelona: Edicions 62, 1989.
- SÁNCHEZ RAMOS, Valeriano. «Los tercios de Italia y la Guerra de los Moriscos». Dins: Manuel Barrios Aguilera i Ángel Galán Sánchez (eds.). *La historia del Reino de Granada a debate. Viejos y nuevos temas. Perspectivas de estudio*. Málaga: Centro de ediciones de la de la Diputación Provincial de Málaga/Actas, 2004, , pp. 77-112.
- SANS I TRAVÉ, Josep Maria (dir.). *Dietaris de la Generalitat de Catalunya. Volum II. Anys 1539 a 1578*. Barcelona: Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya, 1994.
- SCHWARTZ Y LUNA, Frederich; CARRERAS Y CANDI, Francesch. *Manual de Novells Ardits, vulgarment apellat Dietari del Antich Consell Barceloní. Volum Quint. Anys 1562-1587*. Barcelona : Impremta de Henrich i Companyia, 1896, p. 86.
- SOLDEVILA, Ferran. *Història de Catalunya. Volum. II*. Barcelona: Editorial Alpha, 1962.

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans 13 (2021/1)*

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jan-Jun 2021/ISSN 1676-5818

TORRES, Xavier. *Nyerros i Cadells: bàndols i bandolerisme a la Catalunya moderna (1590-1640)*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres, 1993.